

MİLLÎ KÜTÜPHANE HÂTİRALARI

M. KAYAHAN ÖZGÜL

Millî Kütüphane, Ankara.

H

AYATIM boyunca en çok imrendiğim sanatkârlardan biri Borges oldu. Onun gibi gelişmiş me-
rakları olan birinin Arjan-

tin Millî Kütüphanesini idare etmesine gıpta edip durdum. Düşünsenize, her merakınızı kolayca giderebilmek, eksiklerinizi kimse farketmeden telâfi edebilmek ne büyük konfordur. Gözüm yükseklerde değil ama, eskilerde yaşasam, Râgıb Paşa Kütüphanesine hâfız-ı kütüb olmak isterdim. Daha yenilerde, İsmail Saib Efendinin yetiştirmesi ve hayrî'î-halefi, kedilerinin de yeni dostu olayım diye çabalardım. Onun postu olmadı ise, Muzaffer Gökman'ın koltuğu da olurdu. Aslında, gözüm İbnülemin'in kütüphanesinde idi ama, her gün o kadar tahkire tahammül edebileceğimi hiç sanmıyorum. Öğrencilerimin kıymetini takdir etsem de

öyle bir “*cihan kaynanası*”na uzunboylu katlanmak zor olurdu. O ince ve asabî sese yıllarca dayanabilecek sabrım yok ki... Belki de Ali Emîri'ye yamak olmak ehven-i şerdir.

Shakespeare, kitaplarını krallığı olarak tanıtır. Ben zaten öyle bir krallıkta doğdum. Kitap okuyan ve rafları, dolapları süsleyen ziynet olarak onu bilen bir âilem vardı. Erkenden kendi kitaplığımı oluşturduğumu hatırlıyorum. Dahası, odamda bir kitaplığım olmasına rağmen, kendi raflarımı imâl etmeye çalıştığım da aklımda... O zamanlar, margarin kolileri ahşap kutularda nakledilirdi ve onları —her nedense— raf olmak için gayet münasip bulmuştum. Bakkaldan aldığım kutuları üstüste koyup, tuğla gibi biraz da kaydırarak sabitlediğimde, hem kutuların içini, hem de dışını kitap dizmekte kullanabileceğimi farketmiştim.

Kitaplarımı numaralayıp kutulara dizdiğimi ve bu başarıyı gururla seyrettiğimi dün gibi hatırlıyorum.

Kendi kütüphanemi kurma teşebbüsümü bir yana bırakırsak, tanıdığım ilk gerçek kütüphâne Zile'de idi. Çocukluğumun birkaç yılını geçirdiğim Zile'de, Bedesten Câmîinin küçük bahçesindeki ilçe halk kütüphanesine ilk gidişimi hatırlıyorum. Ayazın kestiği yüzüme çarpan sıcak hava, güldür güldür yanan döküm soba ve loş salonun sakinliği... Ziftlenmiş ahşap zeminin kokusu bile hâlâ burnumda... O gün, kütüphanenin kapanış saatine kadar yerimden kıpırdamadığımı ve evdekileri epeyce telâşlandırdığımı söylemeliyim. Kışın erken kararan sokaklardan eve dönerken, bu keşfimdən duyduğum keyfi unutmam zor... Sonraları da oraya gitmeyi küçük hayatımın en büyük eğlencesi bildim. O kadar ki,

yıllar sonra 1976'nın yaz tatilinde Zile'ye uğradığımda, kütüphânenin yeni binasına taşındığını öğrendim ve hemen uğrayıp üye oldum. Eski kayıtları muhafaza ediyorlarsa, 463 numaralı üyeleri olmayı hâlâ önemsediyimi ve kartlarını da bugüne kadar muhafaza ettiğimi bilmelerini isterim. Kütüphâneyi Ankara'da olduğum sürece, uzaktan da olsa takip etmeye çalıştım. Müdiresi Fatma Gümüş Hanımın ertesi sene Ordu'daki Gazi Kütüphânesine tayininden bile haberim oldu.

Nedendir bilmem, Ankara'da çocukluğum boyunca bende izi kalmış bir kütüphâne hatırlamıyorum. Belki de lâzım olan kaynakların büyük kısmına evden çıkmadan, kolayca erişebildiğimdir. Kumrular sokağındaki Millî Kütüphane'yi keşfedişim üniversiteye başlamamın akabindedir. 1977-1978 yılları, Türkiye'de anarşinin artık bir içsavaşa dönüştüğü zamanlar... Hacettepe Üniversitesinin Beytepe Kampüsü bir eğitim kurumundan ziyade, harp meydanına dönüşmüş hâlde... "Kurtarılmış" bölümler, basılan ve kapısı, camları paramparça edilen sınıflar, tabure yığınağı sayesinde birer sipere dönüştürülen koridorlar... Hergün boykot, taşlı, sopalı saldırı, baskın... Şehrin her duvarında "Yüzbaşı Sadettin defol" diye adı anılan Beytepe'den sorumlu jandarma yüzbaşısı Sadettin ve onun toplu gözaltıları... Diğer yanda yokluklar... Fuel oil bulunamadığı için sömestr tatili üç ay sürer; herkes ampülünü cebinde taşır ve lâzım olduğunda tuvalete, yurt odasına takıp, işi bitince söker. "Devrim şehidi falancanın ölüm yıldönümü" olduğu için bir hafta tatil edilen dersler, sınıftan hoca çıkarmalar, yemekhâne ve kütüphâne gibi umumî yerlerde öğrenci dövmeler... "Sağ görüşlü" öğrencilerin duraklardan okul servisine binmeleri engellendiği için, onlara 19 Mayıs Stadyumunun önünde alternatif bir durak oluşturulmuştu. Lâkin, böyle bir durak ayırmak, aynı meşrepteki gençlerin topluca baskına uğraması için biçilmiş kaftan olduğu için, hergün bir grubun saldırısına dayanmak gerekirdi. Adında "Türk" kelimesi geçen yegâne bölümün mensubu olmak, zihni iyice bulanmış bir gençlik için "faşist" olmanın

müteradifi sayıldığı için, Türk dilini ve edebiyatını öğrenmeye gelenler ve öğretmeye kalkanlar hedef tahtasının tam ortasına oturtulurdu. Bizlerle aynı durağı kullanan rahmetli hocam Âmil Çelebioğlu bile, bu saldırılardan nasibini almıştı.

Bu şartlarda okula gitmenin, gitmek mümkün olursa sınıfa girmenin, sınıfa girilebilirse ders yapmanın imkânı kalmamıştı. Madem ki, üniversite beni eğitmekte acze düşmüştü, ben de sığılabileceğim ve kendimi eğitebileceğim bir başka yer aramakta mâzurdum. Millî Kütüphane'yi işte böyle zorlu bir dönemde farkettim. Ankara'yı bilen okurlara güvenerek söyleyeyim. O zamanlar Millî Kütüphane şehrin en işlek yeri olan Kızılay'da, Kumrular sokağında idi. Meşhur Saracoğlu Evleri yapılırken, mahallenin gazinosu olmak üzere inşa edilen bina, kütüphâneye çevrilmişti. Yüksek tavanlı salonu, ağır meşe sandalye ve masaları, ışıklandırması, eski çekmeceleri ve fersûde fişleri ile Avrupa'nın köklü bir lisesinin etüd salonunu andırıyordu. Havuzlu küçük bahçesi, bunalanlara kısa bir teneffüs imkânı veriyordu. Parkta titreyerek yatarken, kendisine bir yuvanın kapıları açılan hâneberduşun saadetini benzer hislerle oraya gitmeye başladım. Hergün, mesaî yapar gibi sabahdan gidip hep aynı masaya oturur ve akşama kadar aç, susuz çalışırdım. Önceleri, bölümde aksadığını düşündüğüm derslerin telâffüsüne yarayacak kaynakları okur, notlar alırdım. Derken, bahsi geçen eserlerin yazmalarını, eski harfli basmalarını veya yeni baskılarını okumaya; kitaplarda sıkça anılan *Takvîm-i Vekayi, Cerîde-i Havâdis, Tercümân-ı Ahvâl, Hürriyet, Muhbir, Tercümân-ı Hakikat, Servet-i Fünun* gibi periyodikleri karıştırmaya başladım. Okumalarım, yazma isteğimi de depreştirdi ve birşeyler karalamağa başladım. Lisans tezimi bile 2. sınıfta alıp ertesi yıl teslim ettim. Halid Fahri için, bugün bile bir değer taşıdığını düşündüğüm o koca bibliyografyayı Millî Kütüphane mesaîme borçluyum.

Kütüphânenin gediklişi olurken, onun hakkındaki intıbalarım da yavaş yavaş değişti. Kokan tuvaletler, köhne tesisat, yanmayan kalorifer, pır pır

ederken gidiveren elektrik dışarıda da gündelik problemlerden olduğu için, çok da garipsememiştim; lâkin, süreli yayınlar deposuna inerken el feneri kullanılması dikkatimi çekmişti. Deponun elektrik tesisatında bir ârıza olduğu için, tamirat yerine fener tercih edilirdi. Bir süre sonra pil de bulunmaz olunca, memurlar mum ışığında yer numaralarını aramaya başlamıştı. Her ân bir yangın bekleyerek, havada duman kokusu arayarak, tetikte çalışırdım. Rutûbet bir başka sıkıntı... Nem varsa yangın çıkmayacağını söyleyerek kendimi tesellî ettiğimi hatırlıyorum.

Millî Kütüphane sadece kitaplarla olan dostluğumu pekiştirmemi sağlamadı; memurlardan ve müdavimlerden pekçok dost kazanmama da yardımcı oldu. İşte onların başında Müjgân Cunbur gelir. Yukarıda, kütüphâne-de yaşamalarına imrendiğim isimleri sayarken Müjgân Hanımın adını zikretmemişsem, onu ayrı bir kategoriye oturttuğum içindir. Sonraları "pamuk prensesim" olacak Cunbur'u yerinde olmaktan ziyade, yanında olmayı yeğlediklerimin arasına katmaktan yanayım. Kütüphâneyi kadife eldiveni içinde gizlediği demir yumruğuyla o yönetiyordu. Herkesin sevdiği ve çekindiği isim... Aksayan bacağına, kullanamadığı sağ eline rağmen, o ufarak vücutta inanılmaz bir enerji taşırdı. Onu tanıdığım tarihlerden çok sonraları bile kader sürekli yollarımızı kesiştirdi. Otuz yıldan artık bir süre, yakınında olmak için pekçok vesîle doğdu. Aynı projede çalıştık, Tandoğan'daki mütevazı evinde sohbet ettik yahut müşterek kitap hazırladık; ama elini öpmeden görüştüğümü, elini öpmeden ayrıldığımı hiç hatırlamıyorum. O derin saygıyı benden çok önce, kütüphânedeki çalışanları hissetmiş olmalılar.

Çocukluğumun Ankarasında Bahçelievler şehrin batı yönündeki son semtiydi. Belediye otobüsleri son yolcularını orada indirir ve kalkış saatlerini beklerdi. Hemen oracığa dikilen devâsâ Konak Apartmanları, şehrin dış surları gibi, serhaddi işaretlerdi. Dedem ve babaannem, Bahçeli'deki müstakil evlerini satıp da heyûlâ gibi yükselen bu apartmana taşınınca, ben-

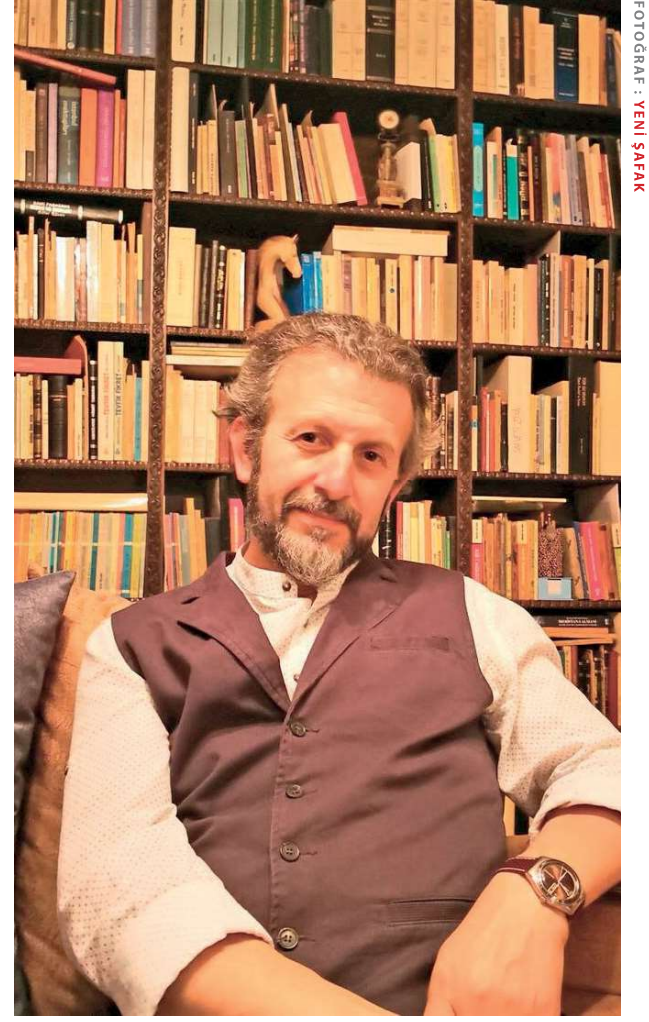
deki Ankara panoraması da değişmişti. Artık, pencereden baktığımda, Bahçeli'nin bittiği yerde başlayan engin buğday tarlalarını görüyordum. Nihayetinde, apartmanın ön tarafına Arı Sineması ile Arılar Pastahânesi açıldı da bu yabanî hava bir parça yumuşadı. Yine de karşıımızdaki tarlada devâsâ bir inşaatın temelleri kazıldığında, her Türk gibi, uzun uzun ve merakla seyretmiştim. Uzakıkça uzayan ve çocukluğumdan üniversite mezuniyetime kadar erişen inşaat 1983'te tamamlandığında, Millî Kütüphane'nin yeni binası da ortaya çıktı.

Kütüphânenin yeni binasına taşınması uzun ve zahmetli bir süreç oldu. İtina ile paketlenmiş kitapların kapalı kamyonlarda taşındığı da oldu, üstü açık kamyonlara sıra sıra dizilen kitapların tangır tungur götürüldüğü de... Bu arada, demirbaş numarası verilmemiş epeyce kitap ortaya çıktı. Yer numarası olmadığı için bir kenarda unutulmuş malzemeler günışığı ile tanıştı. Kataloglanmamış perakende EHT periyodüğün tasnifinde benim de bir parça yardımım oldu. Ve nihayet, 1983 yazında kütüphâne kapılarını açtı. Eski binasına ne kadar ısınmış olursam olayım, yenisi muhteşemdi. Geniş depolar, gelişmiş yangın tertibatı, isteğe uygun idarî bölüm, hayâllerimin ötesinde okuyucu hizmetleri, ferah ve aydınlık okuma salonları, kullanışlı sergi ve konferans salonları... Herşey güzel olmasına güzeldi de...

Depodan bankoya kitapların yürüyen bant üzerinde taşınması düşünülmüştü; ama bir gün bile çalıştırılmadı. Depolar harikaydı; ama depo çalışanları işçi statüsündeki vasıfsız elemanlar olunca, aksamalar asla bitmedi. En alt kata bir yemekhâne yapmak fikri güzeldi; ama, yemekhânedeki yükselelen kokunun bütün katları sarması engellenemedi. Eskiden bastırılan istek fişleri hâlâ kullanımdaydı; ama, hiç kullanışlı değildi. Lisans ve lisansüstü ayrımcılığı can yakıyor; istenen kitapların sınırlı sayıda oluşu, depoya gidiş-geliş saatleri can sıkıyordu. Okurlar düşünülerek bir kafeterya hizmete sunulmuştu; ama, gençlerin günboyu oturup sohbet ettiği bir mekâna dönüşmüştü. Harika balkon,

genç sevdalıların ve sigara tiryakilerinin tekelinde idi. Okuma salonları, yıl içinde handiyse bomboş dururken, sınav zamanlarında canlanıyor ve herkesin kendi notlarına gömüldüğü, kütüphânenin kaynaklarına hemen hiç müracaat etmediği birer etüd salonuna dönüşüyordu. Harita için mükemmel bir salon ayrılmıştı; ama, baştan itibaren hep âtil vaziyette kaldı. Araştırmacılar düşünülerek küçük bölmeler yapılmıştı; ama, çalışmak dışında her maksatla kullanılınca, hizmet dışı tutuldu. Mikrofilm servisinde ciddi bir miktarda kaynağın kopyaları toplanmıştı; ama, büyük kısmı Adnan Ötügen zamanından kalma film ruloları, daha projeksiyon makinasına takılırken kırılıyor ve çarka geçirilen dişler parça parça dökülüyordu. Dijital çağa ayak uydurarak periyodik ve yazmaların fotoğrafları çekilmeye başladıktan sonra nisbî bir rahatlama oldu; ama, o kadar eksik ve hatalı (karanlık, flû, sayfaların birleştiği yerlere itina göstermeme, yarısını çekme, atlama...) çekim yapılmıştı ki, yine de bin rica ile kaynağın aslına ulaşmak gerekiyordu. Bu havuzda biriken dijital malzemenin doğrudan veya internet üzerinden, para karşılığında satışı ise, Kültür Bakanlığının ve Kütüphaneler Genel Müdürlüğünün varlık prensiplerine hiç yakışmayan bir tavır oldu. Dahası, yerli araştırmacıya nazaran, yabancı uyruklu araştırmacılara fâhiş fiyatlar belirlenmesi de iyi niyetle hiç uyuşmadı. "Ama"lar çok...En büyük "ama"lar ise, 2007 ve 2011'de yaşandı; kayıt altına alınmamış toplam 147 ton kitap "hurda kâğıt" fiyatına satıldı; ama, Ankaralı "mecânî-i kütüb" başta olmak üzere, pekçok yerden gelen kitapseverler aylarca bayram ederek Hurdasan'a taşındı ve bu hazînedeki artakalanları topladı.

Herşeye rağmen, Millî Kütüphane'yi sevmeye devam ediyorum. Orada eksiklerim tamamlanıyor, bir cins inşirah yaşıyorum, karanlık ufuklar yarıлып masama nur yağıyor. En güzel yıllarımı İbni Sînâ Salonunda yazmaları tarayarak ve Dursun Kaya Beyle sohbet ederek geçirdim. Süreli yayınlara olan meclûbiyetimi orada edindim. İlk bekâr evimi Bahçelievler'de kiralarırken,

FOTOGRAF : YENİ ŞAFK

kütüphâneye yürüme mesafesinde olmasına özellikle dikkat etmiştim. Hacettepe Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü parçalanarak, içinden bir Türk Halkbilimi Bölümü çıktığında, ilk öğrencilerine Yazılı Kaynaklar adıyla bir ders verirdim. O dersin ana kaynağı cönkler olsun istediğim için, her öğrenciyi bir yazmadan sorumlu tutmuştum ve dersleri İbni Sînâ Salonunda yaparak, ayaklarını kütüphâneye alıştırmaya çalışmışım. Lisans eğitimine yeni başlamış öğrencilerime hâlâ aynı cümleleri kuruyor ve ilk işleri bir Millî Kütüphane kartı çıkartmak olsun istiyorum. Orada sadece çalışmayı değil, yaşamayı öğrenmeleri en büyük emelim...

Dijital kütüphanelerin ve e-kitap okuma alışkanlığının yaygınlaşması Millî Kütüphane'nin kıymetini ve işlevini azaltmıyor, sadece değiştiriyor. Çağın îcaplarına uyarak kütüphâne materyallerinin ve hizmetlerinin değişmesi, Millî Kütüphane'yi de etkiliyor ve dönüştürüyor. Önemli olan, kırk küsur yıllık vefakâr ve sadık bir kullanıcısı olarak onun bu terakkisine ayak uydurmayı becerip beceremeyeceğimdir. Z